

הלכתא למשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

תוכן

- א. בכל יום היה זהבה ירוק והיום אדום והיינו זהב פרוים שדומה לדם הפרים.....1
- ב. בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש ... כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח.....1
- ג. והיום ... באמצע ... משום כבודו דכהן גדול.....2
- ד. בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור וכו' מאי טעמא משום כבודו של כהן גדול 2
- ה. בכל יום שלש והיום ארבע אחת של מערכה גדולה ואחת מערכה שניה של קמורת ואחת של קיום האש ואחת שמוסיפין בו ביום.....3
- ו. היא העלה על מוקדה ... זו מערכה גדולה ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קמורת ... קיום האש ... מוהאש על המזבח תוקד בו.....4
- ז. הצתת אליתא ... ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח לימד על הצתת אליתא ... שלא תהא אלא בראשו של מזבח.....5
- ח. איברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב ... מהדר להו למערכה גדולה.....5
- ט. אין מחזיקן שסודרן על הכבש או על גבי סובב עד שיעשה מערכה גדולה וסודרן...6
- י. אשר תאכל האש את העלה על המזבח עיכולי עולה אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיכולי קמורת.....6
- יא. אש תמיד שאמרתי לך ... בראשו של מזבח החיצון למדנו אש למנורה.....6
- יב. ולקח מלא המחיתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה' איזהו מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' הוי אומר זה מזבח החיצון ... הוה אמינא דוקא מלפני ה'.....7

דף מה.

א. בכל יום היה זהבה ירוק והיום אדום והיינו זהב פרוים שדומה לדם הפרים

המחתה שבה חותה כהן גדול הגחלים לקמורת י"א¹ שהיתה של זהב אדום.

ב. בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש ... כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח

¹ ברא"ש בסדר העבודה הזכירו אך ברמב"ם השמיטו, ועיין מים חיים דהרמב"ם ס"ל דהור דעת יחיד

הַלְכָתָא לְמִשְׁיחָא בְדֵף הַיּוֹמִי

מִסְכַּת יוֹמָא

מִצְוֹת, דִּינִים, אוּ מִנְהַגִּים, הַנֶּעֱשִׂים עַל יְדֵי הַלֵּיכָה אוּ הַקֶּפֶה וּסְיֻבּוּב מִצַּד אֶל צַד, יֵשׁ לַפְּנוֹת בְּהֵם דְּרֵךְ יְמִין, שְׁהוּא צַד שֶׁל כְּבוֹד וְחִשְׁבּוֹת², כְּמוֹ שִׁיבּוּאֵר לְהֵלֵךְ דֵּף נָח: וּלְכַן הָעוֹלָה לְרֵאשׁ הַמְזֻבָּח לְצִרְכֵי עֲבוּדָה אוּ לְמִתְנַדְמִים בַּחֲטָאֵת אוּ לְסִידוּר הַמַּעֲרָכָה אוּ לְהִיפּוּךְ אַבְרַיִם³, פּוֹנָה לְיְמִין עַל אֵף שְׁמִשָּׁם פּוֹנָה אַח"כּ לְשִׁמְאֵל, וּכְשֶׁהוּא בָא לִירֵד, מְקִיף סְבִיב לְמִזְבֵּחַ עַד שְׁמִגִּיעַ לְכַבֵּשׁ, וְיִרֵד בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל כַּבֵּשׁ, שְׁהוּא לְשִׁמְאֵל בְּעִלְיִתּוֹ, שְׁהָרִי כַּבֵּשׁ בְּדֵרוּם וְהִתְחִיל בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מְזֻרְחִית, וְאַח"כּ מְזֻרְחִית צְפוֹנִית וְכו' וּמְקִיף וְיִרֵד מִשִּׁמְאֵל. וְאִינוּ חוֹזֵר עַל הָעֵקֶב, שְׂאֵם כֵּן נִמְצָא מֵהַלֵּךְ לְצַד שִׁמְאֵלוֹ, שְׁהָרִי פָּנָיו לְמִזְבֵּחַ וְאִינוּ מַחְזִיר לוֹ עוֹרָף

ג. וְהַיּוֹם ... בְּאַמְצַע ... מִשּׁוֹם כְּבוֹדוֹ דְּכֵהֵן גְּדוּלָּה

כְּבֵר נִתְבְּאֵר בְּדֵף מִג: שְׁבִיּוֹם הַכְּפוּרִים י"א שְׁהַכְּהֵנִים עוֹלִים בְּאַמְצַע וְיִרְדִּין בְּאַמְצַע לְפָנֵי כֵהֵן גְּדוּל כְּדִי לְהַדְרוֹ, וְי"א⁴ שְׁהַכְּהֵנִים גַּם בְּיוֹם הַכְּפוּרִים עוֹלִים מֵהַצְּדָדִים וְרַק כֵּהֵן גְּדוּל יִרֵד בְּאַמְצַע מִשּׁוֹם כְּבוֹדוֹ לְהִרְאֹת חִשְׁבּוֹתוֹ שְׁהוּא כְּבֵן בֵּית וְהוֹלֵךְ בְּמִקּוֹם שְׁהוּא חֶפְזִין. וְלִמְעַט הַטְּרַחָה שְׁלֵא יִצְטַרֵּךְ לְהַקִּיף⁵.

ד. בְּנֵל יוֹם כֵּהֵן גְּדוּלָּה מְקַדֵּשׁ יְדִיו וְרַגְלָיו מִן הַכִּיּוֹר וְכו' מֵאֵי טַעְמָא מִשּׁוֹם כְּבוֹדוֹ שֶׁל כֵּהֵן גְּדוּלָּה

כְּבֵר הַתְּבְּאֵר לְעֵיל דֵּף מִג: שְׁבֵבֵל יוֹם⁶ כֵּהֵן גְּדוּלָּה מְקַדֵּשׁ יְדִיו וְרַגְלָיו מִן הַכִּיּוֹר כְּשֶׂאֵר הַכְּהֵנִים, וּבְיוֹם הַכְּפוּרִים מְקַדֵּשׁ מְקִיתוֹן שֶׁל זֶהָב מִשּׁוֹם כְּבוֹדוֹ, וְהוּוּ

² ועי' שו"ת מהר"י ברונא סי' למ, שהימין עיקר בכל דבר שבקדושה. ועי' דרישה או"ח סי' תרנא אות א, שידוע כשאדם רוצה לעקור רגליו, עוקר רגל ימין בראשונה, לכן יש לכבד רגל ימין להתחיל מצדו

³ . חוץ מן העולה לשלשה דברים, והם נסוך המים בהג, ונסוך היין של נסכים שמקומם הוא בקרן מערבית דרומית ועולת העוף, כשהיא רבה

⁴ ר"ב יומא שם משנה ה. וכן פשט המשנה כפירש"י ז"ל דאכ"ג קאי דהיה עולה באמצע להראות חבתן של ישראל שהוא עושה עצמו כבן ביתוהרמב"ם שמפרש דקאי אשאר כהנים שעולים להדר הכ"ג הוא גורם בכל יום כהנים עולים במזרחו של כבש והיום עולים באמצע ויורדין באמצע וכן הוא בלשון הגמרא שאמרו שם על המשנה ובדברי ר"י גורם לעולם כהנים עולים באמצע ויורדים באמצע. לחם משנה

⁵ תפא"י בהלכתא גבירתא שם. וצ"ע שכשמגיע לראשו של מזבח הרי כדי להגיע למערכה הנוספת שמעשתה עבור יום הכפורים לכאורה צריך לפנות לשמאלו. וא"כ בלא"ה צריך להקיף כלומר שיפנה לימנו יקיף כל המזבח דרך מזרח עד שיגיע לדרום מערב. אולם זה רק לשיטת רש"י להלן שנמלו מהמערכה של יום הכפורים הנחלים לקטורה אל לרמב"ם שנמלו מהמערכה א"א הלך לימנו וחזר מיד דרך עקב. אולם מסתברא שגם לרש"ע פונה מיד לשמאלו משום כבובו ומשום מרחו דאל"ה מה מהני מה שעלה במרכזו של כבש אולם יש לדחות שלעלות עלה מימנו ולרדת ירד במרכזו כדי להראות שהוא כבן בית בעזרה כמ"ש רש"י בסוגיין. עוד י"ל שהמערכה של יום הכיפורים היתה במרכז המזבח כך שלא היה צריך לפנות לשמאלו.

⁶ רמב"ם שם

הַלְכַתָּא לְמִשְׁיחָא בְדַף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

ממלאים את המים מן הכיור⁷. י"א⁸ שקידוש הראשון שעשה לאחר שפשט בגדי החול כמבואר לעיל דף לא. היה מן הכיור.

והיו מניחין את הקיתון אצל בית הטבילה כדי להקל על הכהן גדול, שלא יצטרך לטרוח ולבא מבית הטבילה אל הכיור⁹.

ה. בכל יום שלש והיום ארבע אחת של מערכה גדולה ואחת מערכה שניה של קטורת ואחת של קיום האש ואחת שמוסיפין בו ביום

בכל יום היו עושים בכל יום על גבי המזבח החיצון שלוש מערכות של עצים בוערים¹⁰. שלוש המערכות הן –

א. "מערכה גדולה", שעליה היו מקריבים את התמיד ואת אמורי שאר הקרבנות. ומסדרה במזרח המזבח.

ב. "מערכה שנייה של קטורת", שממנה היו נוטלים גחלי אש למזבח הפנימי שבהיכל, שחרית וערבית להקטיר עליה קטורת תמיד פרס בשחרית ופרס בין הערבים, ובורר לה עצי תאנה יפים ומסדר מכנגד קרן מערבית דרומית משוכה מן הקרן כלפי צפון ארבעה אמות. ובה היו כמו חמשה סאין גחלים ובשבת כמו שמנה סאין. מפני שמקטירין עליה שני בזיכי לבונה של לחם הפנים

ג. מערכה לקיום האש¹¹, כמו שכתוב (ויקרא ו, ה): "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה". והוא מצות עשה¹² להיות אש יקודה תמיד על המזבח, שנאמר "אש תמיד תוקד על המזבח", אפילו כאשר לא עריכים את האש

⁷ זכור לאברהם

⁸ רש"י דף לא. בד"ה וקידש

⁹ בפר"ח במים חיים הביא זאת מבני הרדב"ז והקשה עלי שבירושלמי איתא "מקומן מעכב" עכ"ל הירושלמי ופירש הוא ז"ל מקומן מעכב כלומר שיהיה בין האולם והמזבח וזהו דלא כהרדב"ז שכתב שהיה מקדש בבית הטבילה עכ"ל. ועיין זכור לאברהם שתי שכוונת הירושלמי שמרום המים מעכב כלומר שצריך להביא המים מן הכיור אך לעולם קידש בקיתו זהב שנתמלא מן הכיור.

¹⁰ רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ב הלכה ד

¹¹ ועי' בפ"י רבינו למשניות בספ"ק דשבת שפי' שם דבית המוקד היה עשוי למוקד כדי ליקח משם אש למזבח יעו"ש היטיב ולבאורה צ"ע ל"ל שם אש כיון שהיתה מערכה בפ"ע על המזבח גופיה. הר המוריה הלכות תמידין ומוספין פרק ב הלכה ד

¹² כמו שהתבאר לעיל דף כא. כו.

הַלְכַתָּא לְמִשְׁיחָא בְדַף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

לצורך הקרבנות¹³. ולרוב מוני המצוות ציווי זה בכלל מצות עשה¹⁴. ומסדרה בכל מקום שיאצה מן המזבח

ואף על פי שהיתה אש יורדת מן השמים, מצוה להביא אש מן ההדיוט להוסיף¹⁵ על האש שירדה מן השמים¹⁶.

ביום הכיפורים מוסיפים מערכה רביעית י"א¹⁷ שהוא כדי להדר המזבח ולעטרו וי"א¹⁸ שמהמערכה הנוספת היו לוקחים אש להקטיר לפני ולפנים.

ו. היא העלה על מוקדה ... זו מערכה גדולה ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטורת ... קיום האש ... מוהאש על המזבח תוקד בו

לפי פשט הכתוב מורה לכאורה שתהא מערכה אחת על המזבח תוקד בו תמיד יומם ולילה לא תכבה, אולם מפי השמועה¹⁹ למדו שזה שנאמר על מוקדה על המזבח זו מערכה גדולה, ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטרת, והאש על המזבח תוקד בו זו מערכה שלישית של קיום האש.

¹³ וז"ל החינוך (מצוה קלב) "והיא מצוה מיוחדת בפני עצמה, שמלבד מה שהיו צריכים לאש לצורך הקרבנות, היו נותנים אש על המזבח לשם מצוה זו". והרמב"ן עה"ת (שם ו ב) כתב שאף הפסוק (שם ה) "ובער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר", בכלל מצוה זו וז"ל "אש המזבח תוקד בו – יאמר שתוקד במזבח כל הלילה, כי מצוה ששימו ביום עצים הרבה כדי שלא יתאכלו לגמרי ויכבה האש ממנו". ועיין לח"מ שם

¹⁴ רמב"ם עשה כט, חינוך מצוה קלב, סמ"ג עשין קצא, ועיי"ש בסמ"ג מנין המצוות בראש הספר שהביא את הפסוק "ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר", (ויקרא שם ה). וברס"ג עשה קכט, אזהרות ר' שלמה אבן גבירול – זוהר הרקיע לרשב"ץ עשה מו. ופורטו הלכותיו במשניות ובגמרא ביומא פ"ד, ובתמיד פ"ב. וברמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ב ה"א–ה"ה, ה"ז–ה"ט.

¹⁵ ואין זה שני גזרי עצים הנ"ל דף לג. שזוהי מצוה אחרת להוסיף על המערכה הגדולה וא"כ כיון דתרי מילי הוו רבינו ז"ל בפ"ו כשהסדיר שתי מערכות וסידור שני גזרי עצים למה לא הזכיר שם סידור מערכה של קיום האש וכן אב"י בפ"ג דיומא דסדר מערכה משמיה דגמרא לא הזכיר אלא מערכה גדולה ומערכה שניה וסידור שני גזרי עצים ולא הזכיר מערכה שלישית. מיהו לאב"י י"ל דסובר כר' יהודה דליכא אלא שתי מערכות אבל לרבינו ז"ל דפסק כר' יוסי קשה. ונראה לומר דאותה של קיום האש אין לה שעה קבועה ואין לה סדר שבכל שעה מהיום יכול לעשותה ולכך לא הזכירה רבינו ז"ל בפ"ו שלא הזכיר אלא הדברים שצריך לעשות על הסדר ואב"י גם כן אף על גב דסבר כר' יוסי מהאי טעמא לא הזכירה. לחם משנה הלכות תמידין ומוספין פרק ב הלכה ד

¹⁶ ועיין רבינו בחיי ויקרא פרשת ויקרא פרק א פסוק ז "וכתב הגאון רבינו סעדיה, בזה טעו נדב ואביהוא שחשבו כי מלת "ונתנו" פירוש ששימו אש מן החוץ על המזבח, ואינו כן, אבל מלת "ונתנו" הוא כלשון ובערו, שכן מצינו לשון נתינה שפירושו הבערה, והביא ראיה ממה שאמר חזקיה: (ישעיה לו, יט) "ונתן את אלהיהם באש". ועיין פענח רזא ויקרא פרשת שמיני "וא"ת למה נענשו והלא מצוה להביא אש מן ההדיוט, וי"ל דהיינו דוקא לאחר שירד אש מן השמים לפיכך כשהביאו אותה האש פגעה בם האש מן השמים ונשרפו בו". ועיין גור אריה "ובכל יום היו מביאים אש מן ההדיוט להוסיף על המערכה".

¹⁷ רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ב הלכה ה

¹⁸ רש"י והר"ב כמש"כ במים חיים על הרמב"ם שם

¹⁹ רמב"ם והר"ב המוריה הלכות תמידין ומוספין פרק ב הלכה ה

הַלְכַתָּא לְמִשְׁיחָא בְדֵף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

**ז. הצתת אליתא ... ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח
לימד על הצתת אליתא ... שלא תהא אלא בראשו של
מזבח**

מערכה שלישית²⁰ של קיום האש עושה אותה בכל מקום שירצה מן המזבח, ומצית בה את האש, ובכל המערכות לא יצית האש למטה ויעלה אותה למזבח אלא במזבח עצמו מציתין שנאמר ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח²¹, מכאן להצתה שלא תהיה אלא בראשו של מזבח.

י"א²² שהצתת האליתא היינו הצתת קיסמים דקים רק במצב בו הוצרך להצית על המזבח באחת מן המערכות כגון שקרבה מערכה לכלות שנשרפה כל המדורה וי"א²³ שהוא הצתת קסמין של זנבות העצים²⁴ להצית בהן אור מערכה גדולה. וי"א²⁵ שהוא קסמין דקין להדליק בהם מערכה שניה של קטורת.

**ח. איברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב ... מהדר להו
למערכה גדולה**

איברים של קרבנות עולה ופדרים כלומר חלבים של שאר קרבנות²⁶ שלא נתאכלו מבערב נותנין אותן בצדי מערכה גדולה.

דף מה:

²⁰ רמב"ם שם הלכה ט

²¹ ברמב"ם הביא את הפסוק ואש המזבח תוקד בו ועיין לה"מ שם הלכה א שהקשה "ויש לתמוה על רבינו ז"ל בסדר הכתובים שהביא דא דכיון דהוא פסק כר' יוסי למה הביא לקמן להצתת אליתא פסוק של ואש המזבח תוקד בו דהא לא הוי אלא לר' יהודה אבל לר' יוסי נפקא ליה הצתת אליתא מקרא דונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח ולא עוד אלא שלא הביא אפילו הפסוק של ר' יהודה דהיינו והאש על המזבח תוקד בו אלא ואש המזבח תוקד דהך קרא לכ"ע הוי למערכה שניה של קטורת גם מה שהביא כאן מצות עשה להיות אש יקודה על המזבח מקרא דאש תמיד תוקד קשה דהאי קרא דרשינן ליה בנמרא שתהא מערכה שניה של קטורת על המזבח החיצון ומלת תמיד לא אתי להזהיר שיהא תמיד האש על המזבח אלא מלת תמיד קאי אמנורה כדכתיבנא ולא היה לו להביא אלא שאר הפסוקים של יקירות דנפקין מינייהו ג' מערכות.

²² רש"י יומא דף כד: ד"ה הצתת אליתא

²³ רש"י בסוגייתנו וכן נראה קצת מלשון המפרש בתמיד פ"ב כ"ט א' יעו"ש היטיב ורבינו כתב שם דהאליתא היא הנחלת שמסיקין בה מערכה שניה של קטורת יעו"ש היטיב

²⁴ לשון הריטב"א יומא כד: "הדלקת המערכה בקסמין של זנבות העצים"

²⁵ הר המוריה הלכות תמידין ומוספין פרק ב הלכה ט, דייק כך בלשון הרמב"ם

²⁶ הלכות תמידין ומוספין פרק ב הלכה ה

הלכתא למשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

ט. אין מחזיקו שסודרו על הכבש או על גבי סובב עד שיעשה מערכה גדולה וסודרו

לאחר תרומת הדשן ואחר שירד זה שתרם, רצים אחיו הכהנים²⁷ ומקדשין ידיהם ורגליהם במהרה, ונוטלין את המגרפות ואת הצנורות ועוליין לראש המזבח, וכל איברי העולות ואימורי הקרבנות שלא נתאכלו כל הלילה מחזירין אותם לצדדי המזבח, אם אין הצדדין מחזיקין סודרים אותם בסובב²⁸ בכבש כנגד הסובב. שהרי הם כמזבח כדי שלא יפסלו בלינה, ולאחר שיסדרו את המערכות יחזרו את האיברים על המערכה ויציתו בה האור.

י. אשר תאכל האש את העלה על המזבח עיכולי עולה אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיכולי קטורת

קטרת²⁹ שפקעה מעל המזבח אחר שנגעה בה האש, אפילו קרטין שבה אין מחזירין אותן³⁰.

יא. אש תמיד שאמרתי לך ... בראשו של מזבח החיצון למדנו אש למנורה

גר מערבי³¹ שכבה אין מדליקין אותו אחר דשנונו אלא ממזבח החיצון ולא ממזבח הפנימי ולא מן הכירים, אבל שאר הנרות כל גר שכבה מהן מדליקו מנר חבירו, וי"א³² שאף גר מערבי יכול להדליק מחבירו.

²⁷ רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ב הלכה יג

²⁸ הר המוריה שם

²⁹ רמב"ם שם פרק ג הלכה ב ועיין הר המוריה פ"ב ה"ה

³⁰

וכיון שפקעה מעל המזבח וכבר נתנה ריח שזהו עיקר המצוה של קטרת שוב אין להניחה בכלי שרת דנהשבת כדישון ולא נהנים ולא מועלין. ערוך השולחן העתיד הלכות תמידין ומוספין סימן קה סעיף ח

³¹ רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ג הלכה יג

³² השנות הראב"ד שם

הלכתא למשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

**יב. ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה' איזהו
מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' הוי אומר זה
מזבח החיצון ... הוה אמינא דוקא מלפני ה'**

כבר נתבאר דף מג: שאחר קבלת דם הפר עולה הכהן לראש המזבח וחותרה גחלים י"א שחותה מן מערכה של קטורת³³ ומן הסמוך ביותר למערב³⁴, שנאמר מעל המזבח מלפני ה', וי"א³⁵ שחותה לכתחילה ממה שכנגד הפתח. ובדיעבד כשר כל שחתה מכל צד מערב. ויורד ומניחה על אותו הרובד שבעזרה שעליו מונח הדם³⁶. עד שיחפון בחפניו הקטורת ויתן לתוך הכף.

³³ רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ב הלכה ה

³⁴ רמב"ם פרק ד הלכה א

³⁵ תוס' דף מג. ד"ה אבל ואולי הרמב"ם לשיטתו דחותה ממערכה של קטורת א"כ כל מערכה זו לפני ה' ואינה מכוונת ממש נגד הפתח ולכן פי' הסמוך ביותר למערב הוא לפני ה'. אך תוס' כרש"י והר"ב שנמלו מן המערכה הנוספת של יום הכיפורים ואותה שמו כנגד הפתח, ביעבד אם שמוה בכל מקום במערב, כשר.

³⁶ תויו"ט שם אך שם הביא שאולי יש לחלק שרובד הרביעי שבעזרה הכונה מהמזבח והלאה שזהו מה שקרוב לכהן גדול שהרי עתה יורד מן המזבח, משא"כ לעיל בדם הפר הוא רובד רביעי מההיכל מכיון ששם שחטו. וכ"כ בתפא"י אך בהלכתא גבירתא כתב כמסקנת התויו"ט. וברא"ש בסדר העבודה לא הזכיר כלל רובד אלא כתב "ויורד והניחה על הרצפה בעזרה".